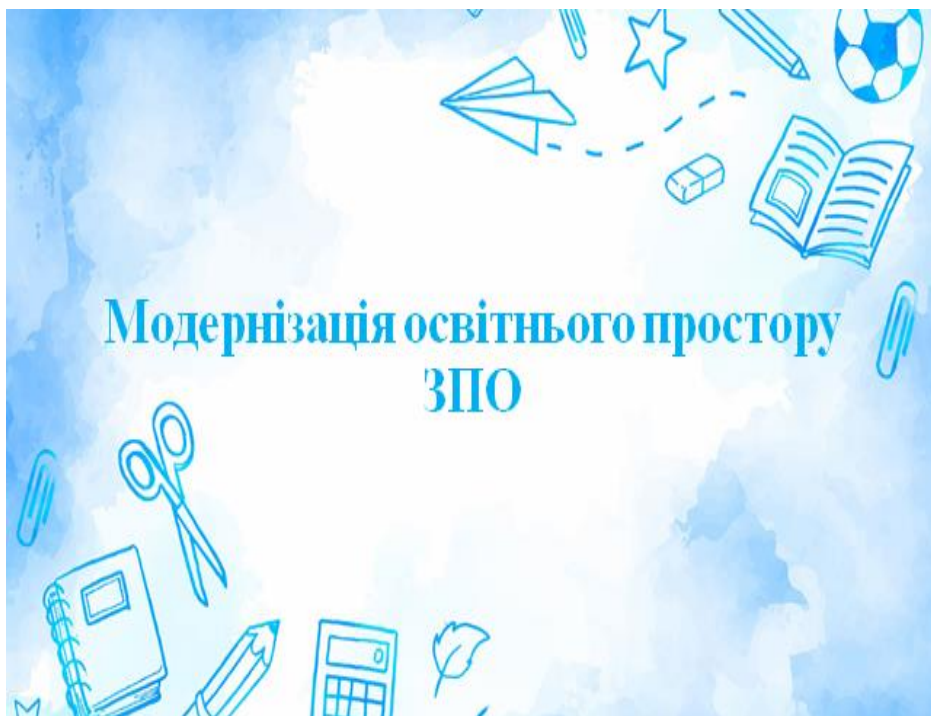

Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості

Управлінський консалтинг

**«КОНЦЕПТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

для директорів закладів позашкільної освіти художньо-
естетичного напрямку

**Модернізація освітнього простору
ЗПО**

14 – 15 вересня 2021 р.
м. Святогірськ

**Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості**

Управлінський консалтинг

***«КОНЦЕПТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»***

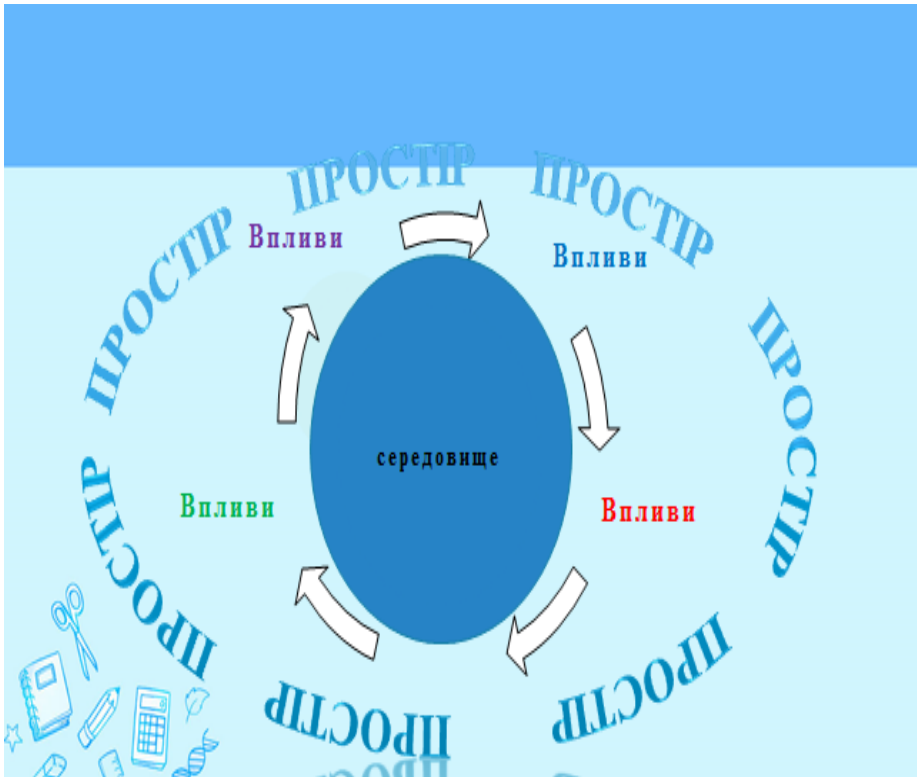
**для директорів закладів позашкільної освіти художньо-
естетичного напрямку**

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗПО

ТЕТЯНА СОКОЛЕНКО,
завідувач методичного відділу,
кандидат педагогічних наук, доцент

**14 – 15 вересня 2021 р.
м. Святогірськ**

У сучасній педагогічній літературі поряд з поняттям «освітнє середовище» часто вживаним є поняття «освітній простір». При вживанні категорій «середовище» і «простір» співвідносно їх як частину і ціле.

Слово «простір» визначає порядок речей і процесів у світі. Просторові характеристики буття є дуже важливими для людини. Простір розглядається як умова і результат діяльності суб'єкта, її продукт.

Відтак, поряд з термінами «політичний простір», «економічний простір», «інформаційний простір», «соціальний простір» сформувалось поняття «освітній простір».

Освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості.

Освітнє середовище закладу позашкільної освіти – це сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування вихованця, на його творчий, професійний та особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктних взаємодій та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності вихованця в закладі позашкільної освіти та за його межами.

Увага до проблем життєвого світу людини примусила переосмислити сучасну освітню парадигму, зосередитись на тих просторах, які є похідними для діяльності людини.

Будь-яке середовище знаходиться під впливом певних факторів у просторі, які можна виокремити як фактори прямого впливу (закони, споживачі, конкуренти, кадри) і фактори опосередкованого впливу (економіка, політика, науково-технічний прогрес, соціокультурні фактори).

Середовище ЗПО як відкрита саморегулююча система

ЗПО це відкрита саморегулююча система, яку характеризують: відкритість, динамізм, гнучкість, діалогічність, людиноцентризм, орієнтація на унікальність суб'єкта.

Характеристики:

Чому важливо досліджувати освітній простір ЗПО в розрізі проблеми формування творчо спрямованої особистості? Правильною є думка, що сама природа внутрішніх умов творчості така, що їх появу не можна спровокувати, але їм можна сприяти.

Доречним є висловлювання Карла Роджерса, що неможливо змусити паросток розвиватися і проростати з насіння, але можна створити умови для його росту, які дозволять насінню проявити свої власні приховані можливості. Саме тому так важливо створити особливе освітнє середовище ЗПО, яке саме по собі вже є добрим підґрунтям для дитячої творчості.

Входження цієї дефініції до тезауруса педагогічної науки потребує її наукового обґрунтування.

Аналіз фахової літератури свідчить про багатомірність і різноплановість смислового поля цієї дефініції. Залежно від підходів до розуміння феномена «простір» виокремлюються два аспекти розуміння поняття «освітній простір».

1. У межах першого – *інституційного* – освітній простір характеризується як певна частка соціуму, де створено умови для розвитку особистості.

Під цією дефініцією розуміють

- певну територію;
- певну частку соціального простору (соціальна організація);
- як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюють окремо (глобальний, світовий) освітній

простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону (округу), школи, шкільного класу).

2. У межах другого – **субстанціонального** (або індивідуального) – аспекту освітній простір визначається як можливість і наявність формування особистісного простору суб'єкта освітнього процесу. Цей підхід пов'язаний з «відмовою від прийнятого в межах минулої парадигми освіти уявлення про освітній процес як лінію, траєкторію, за якою має рухатися учень». Він постає результатом організації взаємодії особистості з об'єктами середовища.

Важливим є встановлене у межах цього аспекту розуміння феномена «освітній простір» як *педагогічної реальності*, яка концентрує у собі сутнісні ознаки простору, демонструє багатовимірність можливих проявів освітньої діяльності людини.

Аспекти розуміння поняття «освітній простір»:

інституційний – як певна частка соціуму, де створено умови для розвитку особистості;

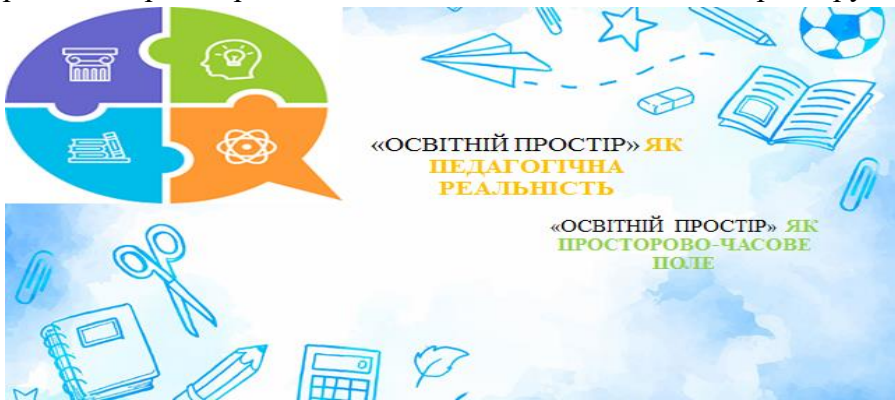
субстанціональний – як можливість і наявність формування особистісного простору суб'єкта освітнього процесу.

Отже, освітній простір – це педагогічна реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання особистістю

(подія) оточуючих її елементів-носіїв культури (освітнього середовища). Спеціально організоване педагогічне середовище може бути об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу, формування.

Просторово-часове поле. В освітній простір людина включається в будь-який період свого життя. При цьому відбувається «зрощення» людського життя і діяльності певного закладу освітньої сфери: дошкільної установи, загальноосвітньої школи, закладу професійної освіти, ВНЗ, курсів перепідготовки/підвищення кваліфікації, закладу освіти «третього віку» тощо. В цей час життя людини водночас з її освітньою діяльністю регулюється правилами освітнього закладу, відбувається в певних умовах, певному просторі і часі, що дає привід говорити про освоєння нею частини освітнього простору.

Аналіз літератури свідчить про багатовимірність і різноплановість поняття «**освітній простір**». Так, під поняттям «освітній простір» розуміють:

- певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами в галузі освіти;
- певну частину соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність;

- єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюються окремо, – світовий освітній простір, міжнародний, європейський та освітній простір регіону, школи, вишу тощо.

Освітній простір має **певні характеристики**:

- територіальна визначеність освітніх послуг;
- цілісність елементів освіти;
- системність;
- наявність просторових координат;
- інформаційність;
- особистісно-розвивальна спрямованість освіти;
- єдність вимог до змісту освіти на певному рівні та певній території, характерних для суспільства або громади при передачі соціального досвіду.

Характеристики освітнього простору:

• територіальна визначеність освітніх послуг;

• цілісність елементів освіти;

• системність;

2015

2025

• інформаційність;

• наявність просторових координат;

• особистісно-розвивальна спрямованість освіти;

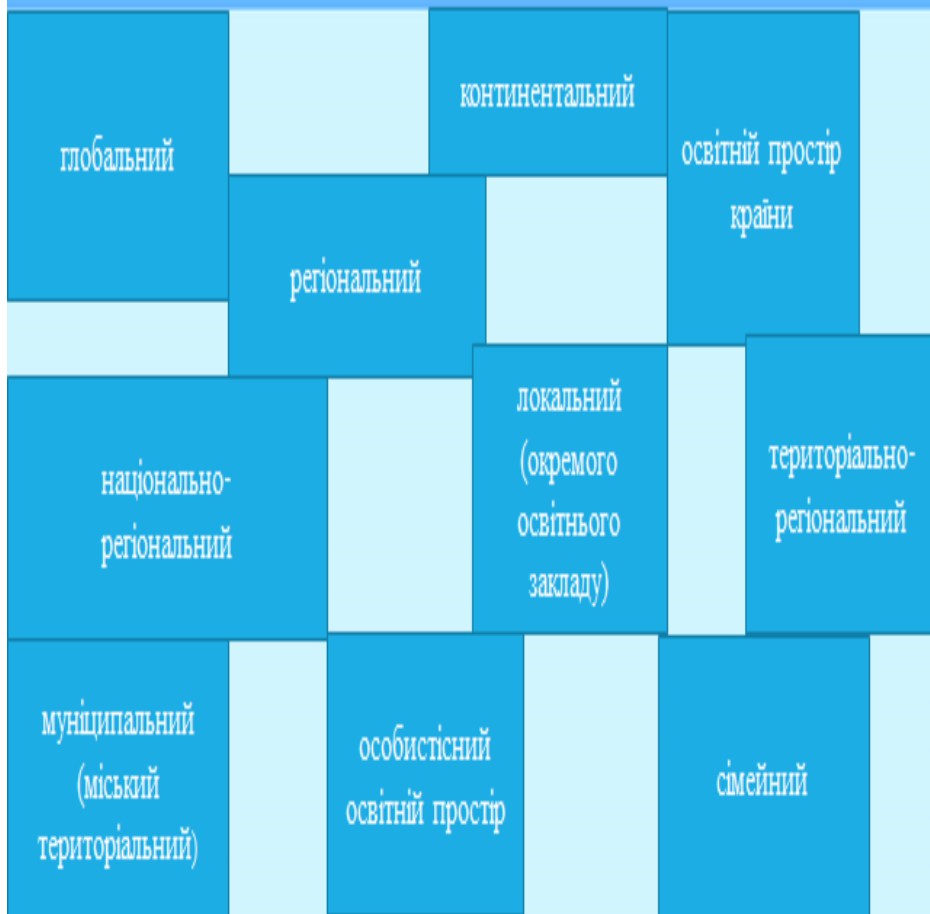
• єдність вимог до змісту освіти .

Освітній простір є складною ієрархічною структурою, пірамідою просторів. У ньому виділяють низку **рівнів**:

- глобальний;
- континентальний;
- освітній простір країни;
- національно-регіональний;
- регіональний;
- територіально-регіональний;
- муніципальний (міський територіальний);
- локальний (окремого освітнього закладу);
- сімейний;
- особистісний освітній простір

Особистісний ОП (ООП). Людина існує в різних освітніх просторах, зв'язки між якими іноді є системними (дитяча дошкільна установа – загальноосвітня школа – ВНЗ), іноді автономні (освітні простори позашкільних установ).

Рівні освітнього простору:

До основних змістових компонентів освітнього середовища Донецького ОПДЮТ, на нашу думку, належать: креативний компонент, ігровий, розвивальний, афективно-емоційний.

Змістові компоненти освітнього простору ЗПО:

Звідси випливають основні функції освітнього середовища ЗПО: освітньо-пізнавальна, креативна, розвивально-ігрова, афективно-емоційна. Зазначені функції реалізуються через змістовне наповнення всієї діяльності ЗПО як освітньо-виховної системи.

Основні функції освітнього простору ЗПО:

В сучасних умовах практично неможливо усвідомлювати, конструювати та організовувати освітній процес без певної **орієнтації у соціокультурній сфері**, без врахування перспективних цінностей суспільства. *Культура ж виступає як середовище життєдіяльності людини.*

Культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед, систему виховання освіти, творчості, а також установи й організації, що забезпечують функціонування цих систем. Тому саме культурно-освітній простір і є місцем розгортання педагогічних відносин.

Культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання освіти, творчості, а також установи й організації, що забезпечують функціонування цих систем.

Педагогічні відносини реалізуються не просто в освітньому просторі, а на різних рівнях та структурних елементах культурно-освітнього простору. Цей процес відбувається у просторово-семантичному полі, має змістовно-методичний компонент та комунікаційно-організаційну наповненість.

Так, **просторово-семантичний компонент** культурно-освітнього простору, тобто архітектурно-естетична організація життєвого простору суб'єктів педагогічних відносин (архітектура будівель, дизайн інтер'єру тощо) та різні символи, настінна інформація і т.д.) надають можливості для реалізації педагогічних відносин завдяки розвитку *предметно-просторового середовища освітньої установи*.

Змістовно-методичний компонент – концепції навчання, виховання, навчальні програми, плани, підручники і т. д; форми і методи організації освіти (урок, заняття, дидактична гра, екскурсія тощо; дослідницькі спільноти, форми самоврядування тощо) – збагачують, надають наукомісткість змісту і організації педагогічних відносин.

Комунікаційно-організаційний компонент враховує особливості суб'єктів освітнього середовища – розподіл статусів, ролей, національні, статеві особливості учнів, педагогів, їх цінності, установки, стереотипи. У комунікаційній сфері формуються стилі спілкування і викладання, просторова і соціальна щільність середовища суб'єктів освіти, ступінь скупченості. Організаційні умови надають можливість для реалізації творчих здібностей всіх суб'єктів педагогічного процесу (вчитель, педагог, батьки, учні, молодь).

культурно-освітній простір:

- ✓ просторово-семантичний компонент
- ✓ змістовно-методичний компонент
- ✓ комунікаційно-організаційний компонент

I. Бех, як один з фундаментальних дослідників позашкільної освіти, визначає такі його структурні компоненти:

- демократизація соціобуття вихованців;
- гуманізація соціобуття вихованців;
- індивідуалізація соціобуття вихованців;
- культивування творчих можливостей вихованців;
- формування особистісно-конструктивних відносин;
- продуктивна життєдіяльність вихованців.

Важливим є створення в освітніх закладах **атмосфери**, спрямованої на формування загальнолюдських цінностей зростаючої особистості. Карл Роджерс виокремлює умови, що сприяють продуктивній творчості особистості, позначаючи їх як Х і У.

Х. психологічна безпека, яку можна отримати внаслідок таких процесів:

1. Визнання безумовної цінності індивіда. Найближчі люди, які створюють умови для розвитку дитини, завжди сприятимуть

творчості, якщо будуть бачити найменші прояви таланту. Це все сприяє саморозкриттю особистості, пробуджує бажання проявити себе по-новому, нестандартно.

2. Створення обстановки, у якій відсутнє зовнішнє оцінювання. Мається на увазі відсутність оцінки іншого через власну систему цінностей і установок.

3. Розуміти, співпереживати. Саме у такій обстановці, на думку К. Роджерса, особистість може проявити своє справжнє “Я” і виразити його у різних нових творіннях. Цей фактор К. Роджерс називає основним як такий, що сприяє творчості.

У. Психологічна свобода. Мова йде про надання особистості повної свободи особистого висловлювання. Тут слід розуміти максимальну свободу у висловлюванні найсокровеннішого у своїх думках, почуттях, станах. Це сприяє відкритості, неочікуваному поєднанні образів, понять і значень, що є частиною творчості.

Науковці наголошують, що важливою умовою появи творчої активності дітей є створення розвивального середовища.

Умови, що сприяють продуктивній творчості особистості:

- Х. психологічна безпека
- У. психологічна свобода

Саме для освітнього середовища ЗПО характерним є високий ступінь невизначеності та варіативності, не регламентованості поведінки, на відміну від освітнього середовища дошкільного, шкільного закладу (чіткий розпорядок дня, обмеженість у свободі

поведінки, регламентованість правил, які передбачають результат і самі по собі гальмують творчу активність і т. ін.). Невизначеність стимулює пошук власних продуктів, а не прийняття нових; варіативність забезпечує можливість їх знаходження, не регламентованість поведінки викликає суб'єктивне сприйняття невизначеності. Створити розвивальний життєвий простір, середовища, означає забезпечити сукупність умов, атмосферу, яка найбільш сприятлива для розвитку свідомості та поведінки дитини. Розвивальними, на думку науковців, слід уважати умови, які підживлюють природні задатки дитини, сприяють реалізації потенційних можливостей, базуються на індивідуальних можливостях вихованців.

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ – стимулює пошук власних продуктів
ВАРІАТИВНІСТЬ – можливість їх знаходження

Функції організаційного регулювання процесів у світовому освітньому просторі покладено на ЮНЕСКО, яке здійснює моніторинг соціальних і освітніх процесів. Найвідомішим у світовій практиці є індексний метод, що використовується в щорічних доповідях ООН про розвиток людини. Його сутність полягає в розрахунку зіставних **індексних показників**, що характеризують різні аспекти економічного і соціального життя країн світу.

До сукупності цих показників включено:

- 1) інтегральний індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП);
- 2) індекс рівня освіти;
- 3) рівень грамотності дорослого населення;
- 4) сукупний валовий показник вступників до навчальних закладів 1, 2 та 3 рівнів акредитації;
- 5) кількість учених та технічних спеціалістів, які займаються науково-дослідною роботою, на 1000 осіб населення;
- 6) очікувана тривалість життя при народженні, кількість років;
- 7) валовий національний продукт;
- 8) реальний валовий національний продукт на душу населення;
- 9) доля витрат на освіту від обсягу загальних державних витрат;
- 10) доля витрат на освіту від валового національного продукту;
- 11) загальні витрати на освіту. За окремими показниками (1; 6; 9; 10; 11). Україна відстає від розвинених країн світу.

Індексних показників:

- 1) **інтегральний індекс розвитку** людського потенціалу (ІРЛП);
- 2) **індекс рівня освіти**;
- 3) **рівень грамотності** дорослого населення;
- 4) **сукупний валовий показник вступників** до освітніх закладів 1, 2 та 3 рівнів акредитації;
- 5) **кількість учених та технічних спеціалістів**, які займаються науково-дослідною роботою (на 1000 осіб населення);
- 6) **очікувана тривалість життя** при народженні, кількість років;
- 7) **валовий національний продукт**;
- 8) **реальний валовий національний продукт** на душу населення;
- 9) **доля витрат на освіту** від обсягу загальних державних витрат;
- 10) **доля витрат на освіту від валового національного продукту**;
- 11) **загальні витрати на освіту**.

За окремими показниками (1; 6; 9; 10; 11). Україна відстає від розвинених країн світу

В освітній стратегії і політиці європейські держави дотримуються наступних **імперативів**: розширення прав і свобод громадян в освітній сфері; підвищення ролі держави в управлінні системою освіти; збереження національних традицій в умовах інтеграції освітніх процесів; підвищення соціального і економічного статусу педагогічного персоналу; розвиток і стимулювання зв'язків між освітою, наукою, культурою і економікою.

Імперативи освітніх стратегій і політики європейських держав

- розширення прав і свобод громадян в освітній сфері;
- підвищення ролі держави в управлінні системою освіти;
- збереження національних традицій в умовах інтеграції освітніх процесів;
- підвищення соціального і економічного статусу педагогічного персоналу;
- розвиток і стимулювання зв'язків між освітою, наукою, культурою і економікою.

Властивості освітнього простору:

- потенціал свободи освітніх траєкторій;
- єдині юридичні межі;
- багатофункціональність;
- багатофункціональність надання спектру освітніх послуг, диференційованих за змістом;
- варіативність і інтегрованість форм взаємодії суб'єктів, інституцій; дискретність і неперервність (загальні ідеї ОП реалізуються завдяки локальним ОП навчальних закладів);
 - часова неперервність – наявність традицій, перспектив, програм;
 - просторова протяжність (ОП району, міста, регіону, країни);
 - доступність – різноманіття способів задоволення освітніх потреб;
 - динамічність;
 - структурованість – мережа освітніх установ;
 - неоднорідність, пов'язана з історично створеними за час розвитку людства центрами освіти і культури;
 - ієрархічність;
 - рухливість меж ОП;
 - єдність функціональних зв'язків, відносин між освітніми інститутами;
 - інноваційний потенціал;
 - культурні характеристики ОП як простору «культури освіти»;
 - відкритість – включення ОП в інші соціальні простори.

Освітній простір ЗПО завжди повинен бути надмірним і багатоваріантним, бо саме ця його характеристика забезпечує вільний розвиток особистості.

Властивості освітнього простору:

- **потенціал свободи** освітніх траєкторій;
- **єдині** юридичні межі;
- **багатофункціональність**;
- **багатопрофільність** надання спектру освітніх послуг, диференційованих за змістом; варіативність і інтегрованість форм взаємодії суб'єктів, інституцій; дискретність і неперервність (загальні ідеї ОП реалізуються завдяки локальним ОП навчальних закладів);
- **часова неперервність** – наявність традицій, перспектив, програм;
- **просторова протяжність** (ОП району, міста, регіону, країни);
- **доступність** – різноманіття способів задоволення освітніх потреб; динамічність;
- **структурованість** – мережа освітніх установ;
- **неоднорідність**, пов'язана з історично створеними за час розвитку людства центрами освіти і культури;
- **ієрархічність**;
- **рухливість меж ОП**;
- **єдність функціональних зв'язків**, відносин між освітніми інститутами;
- **інноваційний потенціал**;
- **культурні характеристики** ОП як простору «культури освіти»;
- **відкритість** – включення ОП в інші соціальні простори.

